

300-letnica rojstva polihistorja J. A. Scopolija

Besedilo: Tea Knapič in Špela Pungaršek

Ob obletnici rojstva zdravnika in znanstvenika, ki je na Kranjskem deloval petnajst izjemno ustvarjalnih let in v tem času objavil svoja najboljša dela, je Občinski svet Občine Idrija na pobudo Botaničnega vrta Univerze v Ljubljani, Prirodoslovnega muzeja Slovenije in Muzejskega društva Idrija leto 2023 razglasil za Scopolijevo leto.

V letu 2023 praznujemo 300-letnico rojstva evropsko pomembnega vsestranskega naravoslovca Joannesa Antoniusa Scopolija (1723–1788). O njegovem delu in pomenu za Slovenijo smo pisali že v 14. številki *Trdoživa* (VII/2). Če na kratko povzamemo njegovo življenje:

Rodil se je 13. junija 1723 v kraju Cavalese, v italijanski deželi Trentino, ki je bila takrat del avstrijske Južne Tirolske. Po končani šoli je v Innsbrucku leta 1743 diplomiral iz medicine. Med letoma

1754 in 1769 je deloval kot prvi rudniški zdravnik v Idriji, preučeval je bolezni in socialno stanje idrijskih rudarjev. Veliko časa je posvetil raziskovanju narave na Kranjskem, opravil obsežne raziskave in objavil temeljna naravoslovna dela, kot so *De Hydrargyro Idriensi*, *Flora Carniolica* in *Entomologia Carniolica*, s katerimi je Kranjska postala evropsko pomembna znanstvena velesila.

Dopisoval si je z uglednimi naravoslovci po Evropi, tudi z znamenitim Karlom Linnejem. Po njegovem zgledu je Scopoli pri nas vrste poimenoval v skladu z dvojnim poimenovanjem, ki je še danes uveljavljeno v naravoslovni znanosti. Tako imajo številne njegove na novo opisane glive, rastline in živali na slovenskem ozemlju svoje klasično nahajališče, kar pomeni, da so bili primerki za opis nove vrste nabrani pri nas.

V letošnjem letu mineva 300 let od rojstva J. A. Scopolija (1723–1788), ki velja za utemeljitelja naravoslovne znanosti na Slovenskem. Tako je letošnje leto razglašeno za Scopolijevo leto. (vir: Wikipedija)

VSE NAJBOLJŠE, DOKTOR SCOPOLI!

V prvih dneh junija 2023 smo praznovali 300-letnico rojstva polihistorja J. A. Scopolija. Tako je 1. junija Prirodoslovni muzej Slovenije ob obletnici izdal osebno znamko, maksimum karto in poštni žig, Filatelistično društvo Ljubljana pa je pripravilo manjšo razstavo znamk, povezanih s Scopolijem. Zvečer istega dne je v muzeju potekala slovesnost, kjer so naravoslovci odkrili tudi doprnski kip.

2. junija je v Idriji potekal posvet o Scopoliju z mednarodno udeležbo. Center za upravljanje z dediščino živega srebra Idrija, Botanični vrt Univerze v Ljubljani in Prirodoslovni muzej so posvet organizirali v sodelovanju z Muzejskim društvom Idrija, Občino Idrija, Gimnazijo Jurija Vege Idrija, Mestno knjižnico in čitalnico Idrija ter Mestnim muzejem Idrija. Udeležilo se ga je 20 predavateljev in približno 50 poslušalcev. Posvet je potekal v Galeriji Magazin, kjer so prostor obogatili akvarelni herbariji razsvetljenskih botanikov in likovni izdelki dijakov Gimnazije Jurija Vege.

Po pozdravu župana in organizatorjev so strokovnjaki v prvem sklopu predstavili idrijski rudnik in Scopolijevo zdravniško delo ter njegovo življenje v Banski Štiavnici. Sledil je bogat botanični sklop, kjer so domači in mednarodni predavatelji predstavili Scopolijevo botanično delovanje, njegov odnos z dunajskim dvornim botanikom N. J. Jacquinom ter njegov prenos znanja do Hladnika. Prvič so bile mednarodni javnosti predstavljene upodobitve gliv slikarja Thomasa Hörmanna. Sledil je zoološki del, kjer je bilo predstavljeno Scopolijevo delo na področju ornitologije in mamalogije ter njegov doprinos k opisu človeške ribice. Predstavili so tudi njegovo delo na področju geologije in

kemije. V zadnjem delu je bila predstavljena Scopolijevo zapuščina v arhivskem gradivu Rudnika živega srebra Idrija, objave o njegovem delu v *Idrijskih razgledih* in načini, kako ga približati dijakom.

Posvet je orisal, kako vsestranski naravoslovec je bil Scopoli, in zbrani so lahko ugotovili, da njegova dela še vedno niso dovolj dobro obdelana. Posvetu je sledil še sprehod po Idriji, ki ga je vodil lokalni strokovnjak in geolog dr. Jože Čar. Zbrani so se sprehodili do hiše, kjer je Scopoli bival, ter si ogledali razstavo likovnih del Rafaela Terpina in Scopolijev spominski vrt.

V soboto se je praznovanje Scopolijevega rojstnega dne nadaljevalo v Ljubljani – v Botaničnem vrtu Univerze v Ljubljani so mu prav tako odkrili doprnski kip in predstavili monografijo, ki predstavlja Scopolijevo delo na številnih področjih. Zbrane so povabili tudi na Scopolijevo pot, ki združuje rastline, ki jih je opisal. Scopoli je s svojim vsestranskim delovanjem povezal številne naravoslovce, tako so se dogodkov udeležili tudi številni člani društev, ki so delujejo pri izdaji *Trdoživa*.

(foto: Maja Tomšič)

Leta 1763 je v na novo ustanovljeni metalurški strokovni šoli v Idriji začel predavati kemijo in metalurgijo, na rudarski akademiji v Banski Štiavnici pa prevzel mesto profesorja mineralogije in metalurgije. Kasneje je bil imenovan za profesorja kemije in botanike v Pavii.

DOGODKI OB PRAZNOVANJU

300-LETNICE ROJSTVA J. A. SCOPOLIJA

Sodelujoče ustanove smo ob Scopolijevem letu pripravile pester program dogodkov.

Nekaj dogodkov je ob izidu biltena že za nami, a se pester program ob praznovanju nadaljuje tudi v drugi polovici leta. K udeležbi na katerem izmed dogodkov vabimo tudi naše bralce. Program si lahko ogledate preko priložene QR kode. 📄

»SCOPOLIJEV« FOTOŽIV

Vabimo vas k sodelovanju pri nastajanju prihodnje številke *Trdoživa*! Tam Scopoliu namenjamo rubriko *Fotoživ*, v kateri nameravamo objaviti fotografije gliv, rastlin in živali, ki jih je opisal Scopoli ali po njem nosijo svoje strokovno ali slovensko ime. Informacije o njih lahko preberete preko priložene QR kode. Fotografije lahko pošljete do 10. oktobra na naslov bilten.trdoziv@gmail.com.

DRUŠTVENE NOVICE

Dobrodošla, nova sobica!

Novi prostori Herpetološkega društva

Herpetološko društvo je doslej domovalo na Vojkovi cesti 63 v Ljubljani, vendar smo se morali od tamkajšnjih prostorov posloviti. Med iskanjem novih smo začasno bivali v eni izmed učilnic zavoda ŠOLT v isti stavbi, marca 2023 pa smo se preselili v nov »brlog«, in sicer na Trg prekomorskih brigad 1. Ker smo se tolikokrat selili, smo prav veseli, da smo pogodbo za nove prostore lahko z Mestno občino Ljubljana podpisali za pet let. Tako bo naša oprema varno shranjena na enem mestu. Ker je nova sobica manjša, bodo sestanki društva potekali drugje, večinoma kar na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete, kjer imamo uradni naslov in tudi društveni nabiralnik.

Zapisala in fotografirala: Katja Konc

Volilna skupščina SOD 2023

Po štirih letih smo v Slovenskem odonatološkem društvu 16. januarja 2023 ponovno izvedli volilno skupščino. Po pregledu in potrditvi poročil organov društva smo razrešili staro vodstvo ter izvolili novega. Novi (tudi stari) predsednik društva je (p)ostal Peter Kogovšek, nekateri drugi člani upravnega odbora pa so se zamenjali. Pripravili smo še načrt za prihodnje delovanje društva ter skupščino zaključili z neformalnim druženjem. Skupščina je sprejela tudi gradiva, ki smo jih predali Ministrstvu za naravne vire in prostor kot poročilo delovanja nevladne organizacije s statusom v javnem interesu na področju ohranjanja narave. Na skupščini smo razdelili še društvene koledarje in društveni bilten ter kongresno ECOO pivo.

Zapisala in fotografirala: Ana Tratnik

Redna entomološka srečanja v zimskem času

Po dvoletnem premoru smo v Slovenskem entomološkem društvu Štefana Michielija z januarjem 2023 spet pričeli z organizacijo rednih mesečnih društvenih srečanj v zimskem času. 25. januarja smo prisluhnili vibracijskim signalom žuželk. Jernej Polajnar je govoril o področju biotremologije – kako žuželke uporabljajo vibracije za sporazumevanje in kako lahko s prisluškovanjem ljudje bolj zanesljivo določimo nekatere vrste. Februarsko srečanje je potekalo 22. februarja, ko je Gregor Bračko predstavil *Atlas mravelj Slovenije* – najobsežnejši pregled te žuželčje skupine pri nas, ki vsebuje tudi opise vseh pri nas živčih vrst mravelj in njihovo poenoteno slovensko poimenovanje (več na str. 16–19 te izdaje biltena).

Zapisala in fotografirala: Urška Ratajc